

Қарағанды Мемлекеттік Медицина Университеті
Қазақстан тарихы және әлеуметтік-саяси пәндер кафедрасы

СӨЖ

Тақырыбы: *Билік саяси феномен
ретінде*

*Орындаған: 124 ЖМ тобының
студенті Тойымбекова Н.М.*

Тексерген: Темірқұлов О.Ж.

Қарағанды 2009/10 жс.

Жоспар:

I. Кіріспе бөлім

Саяси билік туралы түсінік

II. Негізгі бөлім

- 1.Саяси биліктің негізгі белгілері
- 2.Саяси биліктің көздері
- 3.Билік туралы ғалымдардың анықтамалары
- 4.Саяси биліктің ресурстары
- 5.Саяси биліктің ағымдары
- 6.Саяси биліктің легитимділігі (заңдылығы)

III. Қорытынды

Билік – біреулердің басқаларға әмір етуге, бұйрық етуге, басқаруға деген құқығы мен мүмкіндігі, біреулердің басқалар жөнінде дегенін іске асыру және олардың тәртібі мен қызметіне белгілі бір ықпал ету қабілеті мен мүмкіндігі.

Саяси билік – белгілі бір әлеуметтік субъектілердің-индивидтердің, әлеуметтік топтар мен қауымдастықтардың мемлекеттік-құқықтық және де басқа құралдардың көмегімен өзінің еркі басқа әлеуметтік субъектілердің қызметін бағындыру жолындағы қабілетімен сипатталатын әлеуметтік қатынастардың формасы.

Саяси билік – қоғамдық күштердің ең әуелі өздерінің қажеттері мен мүдделеріне сәйкес өз дегендерін саясатта және құқықтық ережелерде жүргізу жолындағы нақтылы қабілеті мен мүмкіндігі.

Саяси биліктің негізгі белгілері

```
graph TD; A[Саяси биліктің негізгі белгілері] --> B[суверенитеттік]; A --> C[ерік]; A --> D[бедел]; A --> E[мәжбүрлеу];
```

суверенитет
тік

ері
к

бед
ел

мәжбүрл
еу

Суверенитеттік - бұл белгілі бір әлеуметтік субъектінің қандай да болмасын басқа күштерге, жағдайлар мен адамдарға теуелсіздігі жағынан жоғарлығы.

Ерік дегеніміз - әлеуметтік субъектіні жете түсінілген саяси максаттың және оны дәйекті түрде іске асыру жолындағы қабілеттің, дайындық пен бостандықтың болуы.

Бедел дегеніміз - бағынушылардың басшы бойынан табатын, жоғары бағаланатын және олардың жүгінушілігін айттырмай-ақ және жазалаумен қорқытпай-ақ анықтайтын сапалар.

Мәжбүр ету - билік жүргізуші субъектінің өз өктемдігін күш қолдану мүмкіндігін пайдалана отырып іске асыруы.

Саяси биліктің көздері



Дене күштері биліктің бастапқы негізі болып табылады. Биліктің бұл көзі талап етілген тәртіпке жету жолындағы күш ретіндегі қорқытып-үркіту тәсіліне сүйенеді.

Байлық биліктің көзі ретінде жекелеген адамның немесе топтың мүддесіне сүйенеді.

Қазіргі қоғамдардың көпшілігінде адамның лауазымды қызмет орны мен қоғамдағы жағдайы оның саяси билікке жетуі жолындағы маңызды негіздердің бірі болып табылады.

Саяси биліктің көзі ретіндегі білім мен іс жүзіндегі тәжірибенің маңызы, әсіресе, қазіргі дамыған өркениет жағдайында артуда. Себебі, бұлардын өмір сүруі әр түрлі және кең ауқымда акпараттарды, сондай-ақ, барлық мүмкін болған жағдайда шеберлік пен дағдылардың үлкен санын иеленуді талап етеді.

Әлеуметтік-саяси ұйым ерте кезден бастап-ақ адамдарды және мүліктік мүмкіндіктерді ұйымдастыруға, жұмылдыруға ғана қызмет етіп қойған жоқ, сонымен бірге қабылданатын билік басындағылар шешімін де өмірде іске асыруына қызмет етеді.

Билік туралы Ғалымдар арасындағы анықтамалар:

телеология
лық

бихеверис
тік

инструменталис
тік

конфликтіл
ік

структуралист
ік

Билік туралы ғалымдардың анықтамалары

- * *Телеологиялық* – билікті белгілі бір мақсатқа, белгіленген нәтижеге, қорытындыға жету мүмкіндігі деп түсіндіреді.
- * *Бихеверистік* – билік басқа адамның жүріс-тұрысын, өзін-өзінің ұстауын өзгерту мүмкіндігіне негізделген іс-әрекеттің ерекше түрі.
- * *Инструменталистік* – билікті белгілі бір құралдарды, амалдарды пайдалану (зорлық-зомбылық, күштеу сияқты шараларды пайдалану).
- * *Структуралистік* – билікті басқарушы мен бағынушының арасындағы қатынастың ерекше түрі.
- * *Конфликтілік* – билікті дау-жанжал жағдайда игілікті бөлуді реттейтін мүмкіндік, шиеленісті шешудің құралы деп түсіндіріледі.

Саяси биліктің ресурстары

```
graph TD; A[Саяси биліктің ресурстары] --> B[экономикалық]; A --> C[күш қолдану]; A --> D[әлеуметтік]; B --> E[мәдени-ақпараттық]; B --> F[демографиялық]; D --> F;
```

экономикал
ық

күш
қолдану

әлеуметт
ік

мәдени-
ақпараттық

демография
лық

Саяси биліктің ресурстары

- **Экономикалық** – қоғамдық және өзіндік өндіріс пен тұтыну үшін қажетті керек-жарақ құндылықтары: ақша, техника, құнарлы жерлер, пайдалы қазбалар, т.б.
- **Мәдени-ақпараттық** – білім мен ақпарат, оларды қабылдау мен таратудың құралдары: ғылым мен білім мекемелері, бұқаралық ақпарат құралдары, т.б.
- **Күш қолдану** – күш көрсету арқылы көндіру қондырымдары арнайы дайындалған адамдар: әскер, полиция, қауіпсіздік сақтау ісіндегі қызмет орындары, сот, прокуратура, ғимараттары, қару-жарағы, техникасы, абақтылары, т.б.
- **Әлеуметтік** – қызмет орнын, дәрежені, білім беру, дәрігерлік қызмет, әлеуметтік тұрғыдан қамтамасыз ету, т.б.
- **Демографиялық** – бұл ресурсқа адам жатады.

Саяси биліктің ағымдары

- Заң шығарушы билік тармағы Конституцияға түзетулер енгізеді, мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатының негіздерін белгілейді, мемлекеттік бюджетті бекітеді, барлық атқарушы органдар мен азаматтар үшін міндетті заңдар қабылдап, бұлардың орындалуын бақылайды. Заң шығарушы билік тарамының жоғарлығы құқық принциптерімен, конституциямен, адам құқықтарымен шектелген. Қазақстан Республикасының Конституциясы бойынша Заң шығарушы орган Сенат және Мәжіліс деп аталатын және тұрақты жұмыс жасайтын екі палатадан тұратын парламент болып есептеледі .
- Атқарушы билікті ҚР Үкіметі жүзеге асырады. Атқарушы органның жүйесін басқарады және оның қызметіне басшылық жасайды.
- Сот билігі - мемлекеттің сот органдарының құқық пен заңдар ережелеріне негізделген әділеттілікті жүзеге асыруға деген нақтылы қабілет. Сот билігінің халі, оған қоғамдағы көзқарас, оның даму бағыты қоғам өмірінің — экономикалық, мәдени, саяси, адам мәртебесі, оның құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету мен қорғау сияқты жақтарына елеулі ықпал жасайды.

Саяси биліктің легитимділігі (заңдылығы)

Легитимділік – ол ішінде оның азаматтары орындауы тиіс шешімдер қабылдау құқығына ие деген халық сенімімен қолдауын қамтамасыз етудегі биліктің қабілеті.

Объектері:

- оның органдары;
- қоғамдық құбылыс;
- саяси тәртіптер;
- саясат бағыты т. б.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Жамбылов Д. Саясаттану. Алматы, “Жеті жарғы”, 2005.
2. Әбсаттаров Р.Б. Саясаттану және оның проблемалары: оқу құралы. - Алматы: «Тоға-най Т» баспасы, 2007.